

Dr. Kolláth György

A blikkfangos cím persze a katonai őrszolgálatból való. Ez az írás viszont az utóbbi hetek egyik sláger-témájáról, a rendőrségi igazoltatásokról szól. Így próbálom (állj, vagy lövök nélkül) érzékeltetni, hogy ha a rendőr bárkit igazoltat, az nem tekinthető visszautasítható, elvitatható, privát közeledésnek, de nem is tehet meg velünk a szerv bármit, amit jónak lát.

Egy demokratikus jogállamban a rendőr maga a megtestesült törvény. Ez az axióma egyelőre egyik oldalon sem ment át a köztudatba, noha a rendőr(ség) jogát, kötelességét és felelősségét ez a mérce igényesen megszabná. Nem mi, polgárok vagyunk őerte, hanem fordítva, ám az egyén és a „közeg” találkozásakor a képlet némiképpen megfordul. Tudniillik, ott és akkor már engedelmeskedni kell a rendőr „törvény rendelkezéseinek megfelelő, részrehajlás nélküli” intézkedésének. Ugyanakkor, semmi egyebet nem kívánhat tőlünk és nem tehet mást velünk a rendőr, mint amit a törvény megenged. Az intézkedések nem lehetnek még aránytalanok sem, ellenben az intézkedés befejeztével, kérésre ugyanúgy köteles igazolni magát, mint tőlünk elvárta. Cseppet sem közismert: mik itt az alapvető normák, kiinduló pontok és garanciák.

A rendőrállami diktatúra és az emberi jogokat tisztelő, demokratikus jogállam fő különbsége abban áll, hogy az utóbbiban az egyénnek minden szabad, amit törvény nem korlátoz és nem tilt, ezzel szemben a közhatalomnak csak az szabad, amire törvény felhatalmazta. (A rendőrállam diktatúrájában az embernek főleg ahhoz van joga, hogy tartsa a száját, a bátyuska nem számít, abból még fölösleg is van.) A rendőr és a polgár jogának fordított arányossága nyilvánvaló. Alkotmányos fundamentum itthon is, hogy emberi mivoltunkból eredően sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogaink vannak, melyek tiszteletben tartása és védelme az állam elsőrendű kötelessége. Az ilyen – például az élethez, az emberi méltósághoz, a szabadsághoz, s a személyi biztonsághoz – fűződő emberi jog még törvényben sem szabályozható úgy, hogy az e jog lényeges tartalmát korlátozza, kiüresítse. Éppen azért van 9 éve rendőrségi törvény, hogy korszerűen állapítsa meg a rendőrség profi működésének és a szabadságjogok tiszteletben tartásának együttesét. Meggyőződésem, hogy ez számos elemében nem jól sikerült sem a törvényben, sem a gyakorlatban, mivel néhány ponton a rendőrség akarata és érdeke részrehajló megjelenítést kap(ott). Ez a mostani vita gyújtópontja is.

A rendőrség fő kompetenciája a közbiztonság és a belső rend védelme. Borzasztó lenne, ha ezt semmire sem feljogosított pojacák próbálnák teljesíteni. Markáns jogok és eszközök nélkül nincs hatékony bűnűldözés és bűnmegeelőzés. Igenám, de e két utóbbi fogalom közé egyenlőség-jelet tenni, védelmüket azonos normákra bízni, a rendőri intézkedéseket ezeknél egy kaptafa szerint megkövetelni és folytatni: nonszensz. A már elkövetett bűncselekmény (és szabálysértés) felderítése megkövetelheti a kriminalisztika minden korszerű eszközét, és el is kell várni, hogy ebben a rendőrség önmagától is hatékony, eredményes legyen. Ezzel szemben a bűnmegeelőzés nem rendőri monopólium, abban az állami és a civil mozzanatok egyaránt, egymással összehangoltan juthatnak érvényre. E téren a közhatalmi (ellentmondást nem tűró, adminisztratív) fellépés csak árnyalt és mérsékelt szerepet játszhat. Súlyos gond, hogy ez a differenciáltság, eltérő fogalmi rend és sajátos szabályozás szinte egyáltalán nem vonul végig a rendőrségi törvényen. Ezért aztán néhány erőszakos parancsnok bűnmegeelőzés címén mindenre feljogosítva érzi önmagát és alárendeltjeit. Így szülehetnek formális kvóták, fétisként tisztelt statisztikai arányok, más dogmák (pl. arról, hogy napi hány igazoltatás a minimum, kik azok a külsőre megítélhető egyedek, akik eleve megkülönböztetett figyelemre, bánásmódra számítsanak). (El)várható, hogy az Alkotmánybíróság a bűnmegeelőzés leple alatt érkező, túlhatalmi törekvéseket felülvizsgálja, visszább nyesi. Végtére is a polgárnak joga volna ahhoz, hogy békén hagyják, autonómiáját tiszteljék, ergo a rendőrség többé már ne a régi, lehalászós technikával, totális ellenőrzésekkel keresse

Cím
Állj, ki vagy?!
Dátum
2003.10.12.

Dr. Kolláth György

meg a delikvenseket. Így juthatna érvényre a rendőrségi törvény / 1994. évi XXXIV. tv./ 2. § (1) bekezdés utolsó mondata: „A Rendőrség tiszteletben tartja és védelmezi az emberi méltóságot, óvja az ember jogait”.

Ehelyütt nincs mód részletesen kifejteni a rendőri intézkedések kiskatéját, szakmai és jogi minimum-standardjait. Ennek nálam avatottabb szakértői is vannak. A rendőri munkát tisztelő civilként arról írnék inkább, hogy ideje komolyan venni az idézett törvény 15. §-át, mely a rendőri intézkedések egyik, enyhe elemét jelentő igazoltatásra is vonatkoznak. Íme: a rendőri intézkedés nem okozhat olyan hátrányt, amely nyilvánvalóan nem áll arányban az intézkedés törvényes céljával. Több lehetséges és alkalmas rendőri intézkedés...közül azt kell választani, amely az eredményesség biztosítása mellett az intézkedéssel érintettre a legkisebb korlátozással...jár. Konfliktusok özönét lehetne megtakarítani, ha élnének ezek a normák.

És most lássuk az igazoltatást! A törvény 29. §-sa így szól: (1) „A rendőr a feladata ellátása során igazoltathatja azt, akinek a személyazonosságát meg kell állapítania. Az igazoltatott köteles a személyazonosító adatait hitelt érdemlően igazolni. A személyazonosság igazolására elsősorban a személyi igazolvány szolgál, elfogadható továbbá minden olyan okmány, amelyből az igazoltatott kiléte hitelt érdemlően megállapítható. A rendőr az általa ismert vagy más jelen lévő ismert kilétű személy közlését is elfogadhatja igazolásként. E § további rendelkezéseket is megállapít arra az esetre nézve, ha az igazoltatást megtagadnák. Ezt nem részletezném.

Utalnék viszont két garanciális rendelkezésre: 1.) Az igazoltatás csak a személyazonosság megállapításához szükséges ideig tarthat, s a rendőrnek kérés esetén közölnie kell az igazoltatás okát, kivéve, ha az a közbiztonság érdekét veszélyezteti. 2.) A rendőr a tv. 29. § (4) bekezdés szerint „az igazoltatott személy ruházatát, járművét átvizsgálhatja, ha azt a személyazonosság megállapítása, a valószínű veszély elhárítása, bűncselekmény vagy szabálysértés elkövetésének gyanúja szükségessé teszi. Tessék a „ha”-ra összpontosítani!

Jog(állam)i következtetések: a törvény nem ad korlátlan és parttalan igazoltatási jogot a rendőrnek. Alapesetben is van két feltétel: csak a feladatának ellátása során teheti ezt, továbbá, ha X,X személyazonosságát meg kell állapítani. „Pozitív” példa lehet, ha a metrón bliccelőt megcsíp az ellenőr, s rendőrt kell hívni a személyazonosság megállapítására. Szerintem jogilag megfelelő az is, amikor egy éjszakai szórakozóhelyen razziát tart a rendőrség, mert keres valakit. Azzal sincs bajom, ha a közúti ellenőrzéskor elkéri a papírokat. „Negatív” példa ellenben, ha erőfitogtatásként, szívatásból, netán behajtást végző haverok kérésére történik az intézkedés, s az is, ha minden farmernadrágost, kopaszt, romát vagy vendégsturkolót gatyára vetkőztet a yard, csak azért, hogy ezek megtanulják, mi a rend.

A jogszabályban a cizellált szöveg nem szószaporítás, hanem feltétel, biztosíték. Ha tehát a norma 4 esetben, illetve 4 feltételtől függően teszi lehetővé az autó vagy a ruházat átvizsgálását, akkor sportból vagy tetszés szerint ezzel élni jogellenes. Szerintem a „sima” igazoltatáshoz ugyan nem jogi előfeltétel a bűncselekmény gyanúja (a törvény itt a rendőr feladat-ellátásával beéri), viszont a cipőt levetetni, a fehérneműt mustrára készíteni az iménti 4 ok nélkül tilos. Sőt, még jogalappal rendelkező intézkedés esetén sem sérülhet az emberi méltóság – amúgy abszolút! – joga. Következésképpen: hétköznapi esetben jogunk van megtudni a fellépés okát, annak befejeztével megtudhatjuk, ki volt az, aki velünk szemben jogtalanul lépett fel, és ígényt tarthatunk arra, hogy a törvényben korlátként előírt feltételeket a rendőr, vagy felette tartsa tiszteletben, kérésünkre igazolja. Ne párbajozzunk, de birkának sem kellene lennünk.

A kérdések kérdése ma az, hogy vasmarkú kampányok és manírok nélkül is képes lesz-e a rendőrségünk egyszerre megbirkózni a jogállamiság, a piacgazdaság és a politikailag semleges, hatékony működés, egyszersmind polgárbarát lakossági együttműködés minőségi kihívásaival.